

[K] **GERED DOOR DE KRAAKBEWEGING.
DERTIG JAAR GRAND THEATRE IN GRONINGEN**

Het zou een aardige test zijn: associeert de gemiddelde theaterliefhebber het woord 'balkon' eerder met de rang van een theaterzaal dan met de uitbouw aan de bovenverdieping van een gebouw? Of gaat zijn gedachte misschien rechtstreeks naar de balkonscène uit *Romeo en Julia* of die uit *Cyrano de Bergerac*? Waar hij waarschijnlijk minder snel aan denkt, dat zijn de balkons waarover sommige schouwburgen en kleine theaters juist aan de buitenkant beschikken. In Nederland is het op een zomeravond bijvoorbeeld heerlijk toeven op het ruime balkon van de Utrechtse schouwburg – een gebouw overigens waarvan door de recente openbaarmaking van stukken uit het Nationaal Archief bekend werd dat de Nationaal-Socialistische Beweging het kort na de oplevering in 1941 wilde slopen omdat het een verachtelijk voorbeeld zou zijn van 'cultuurbolsjewisme'.

Maar niet alleen deze creatie van Willem Dudok, ook andere theaterpanden in Nederland beschikken over fraaie buitenbalkons. Een klein half jaar geleden alweer stond ik op het balkon, direct boven de entree, van het intussen dertigjarige Grand Theatre in Groningen. Het was een druilerige herfstavond, maar ik genoot van het uitzicht over de Grote Markt, met verderop de Martinitorren.

Aan het eind van de jaren twintig van de vorige eeuw verrees het Grand Theatre als bioscoopgebouw op de plaats waar eens een hotel gevestigd was. Ontwerper was de in Duitsland geboren architect van Engelse afkomst G. Saville, die in april 1918 naar Groningen kwam, waar hij verder een confectieatelier en een herenkledingfabriek neerzette. Het is dus niet zo vreemd dat het Grand Theatre een min of meer industriële uitstraling heeft, met een goed geconserveerde art-decogevel die inmiddels geplaatst is op de lijst van rijksmonumenten. Dat privilege impliceert een gunstig vooruitzicht voor een pand waarvan het behoud in het verleden meer dan eens ongewis is geweest.

Een mijlpaal in de historie was de overgang van bioscoop naar theater. Eind jaren zeventig bleek het gebouw in een dusdanig slechte staat te verkeren, dat er serieuze plannen waren het af te breken en op dezelfde plaats enkele winkels en appartementen

te bouwen inclusief een ondergrondse parkeergarage. Bij herbouw stelde de gemeente echter als voorwaarde dat de voorgevel behouden moest blijven. Daarnaast verkeerde de podiumkunst in Groningen indertijd in een diep dal, onder meer als gevolg van de zeer traag verlopende renovatie van de Stadsschouwburg. De combinatie van die omstandigheden leidde uiteindelijk tot de redding van het Grand Theatre.

In de nacht van vrijdag 30 op zaterdag 31 mei 1980 werd het dichtgespijkerde pand gekraakt door de actiegroep Ruimte voor Cultuur, waarna onder enorme belangstelling datzelfde weekend een doorlopend cultureel programma werd georganiseerd met medewerking van allerlei bands en theatergroepen uit Groningen. Bij zoveel enthousiasme kon de gemeente niet anders dan buigen, wat niet wegneemt dat het Grand Theatre in de jaren daarna regelmatig op de agenda van de gemeenteraad stond.

De exploitatie en de daarmee samenhangende kosten vormden een blijvend punt van discussie, maar het besef groeide dat het Grand Theatre een geweldige culturele aanwinst was voor stad en provincie. Vijf jaar na de kraakactie werd het Grand Theatre erkend als productiehuis en ontving het voor het eerst rijkssubsidie. In 1994 vond, weliswaar met een naar beneden bijgesteld budget, een voorlopig laatste grote verbouwing plaats, die onder meer resulteerde in een extra verdieping met een aantal kantoren en een ruime repetitiestudio.

Dat het Grand Theatre in feite gered is door de kraakbeweging verklaart de reactie van de betrokkenen toen eind 2009 in het parlement het wetsvoorstel Kraken en Leegstand werd aangenomen. De genoemde wet stelt het kraken van panden strafbaar als misdrijf en geeft de officier van justitie de strafrechtelijke mogelijkheid om gekraakte panden door de politie te laten ontruimen en krakers aan te houden. Een groot aantal (pop)podia die hun bestaan in meer of mindere mate te danken hebben aan de kraakbeweging kwam in die laatste maanden van 2009 in actie. Niet alleen het Grand Theatre, maar ook podia als Paradiso in Amsterdam, Tivoli in Utrecht en het Burgerweeshuis in Deventer – om enkele voorbeelden te noemen – hingen een spandoek aan hun voorgevel met daarop de tekst "Mede

Het Grand Theatre in Groningen in de jaren 1980.

Het Grand Theatre anno 2011, Foto Peter de Kan.

mogelijk gemaakt door de kraakbeweging” en een verwijzing naar de website www.krakengaatdoor.nl.

Anno 2011 is het Grand Theatre een karakteristiek gebouw in het hart van de stad, met een boven- en een benedenzaal waarin sporen van het turbulente verleden zichtbaar zijn. Schilderingen uit de jaren dertig, stukken tegelwand, rookkanalen en een deel van de oude toegangsdeuren zijn bij alle verbouwingen en restauraties intact gebleven. Als productiehuis mag het Grand Theatre zich verheugen in toenemende belangstelling. Elk jaar (co)produceert het huis circa vijftien voorstellingen, die niet alleen in het eigen theater te zien zijn, maar die ook regelmatig nationaal en internationaal op tournee gaan. Bovendien is het Grand Theatre nauw betrokken bij een aantal belangrijke festivals, zoals Noorderzon, Jonge Harten en EuroSonic.

Na een kop koffie op dat smalle balkon tijdens die regenachtige avond eind oktober bezocht ik *hij die nog van geen einde wist*, een korte voorstelling van de Aniek Boon en Hendrik Aerts Compagnie, kortweg abhac, in een coproductie van het Grand Theatre, het Productiehuis Rotterdam en De Warande uit Turnhout. Aerts (1976), afkomstig van de Arnhemse toneelschool, en Boon (1972), vormgeefster van de Amsterdams Rietveld Academie, hebben een

eigenzinnige visie op theater maken. Hun doel is het creëren van een non-lineaire dramatische vorm die het publiek wil verleiden tot een meer emotionele dan rationele betrokkenheid. Een zware opgave, omdat niet het verhaal in zijn logische en chronologische samenhang centraal staat, maar de taal en het beeld.

In *hij die nog van geen einde wist* is inderdaad sprake van een heftige lyriek en een sterk visueel accent. De toeschouwer wordt bestookt met teksten en beelden, maar mist het houvast van enige causaliteit. Dat vraagt om een zekere inspanning, die nog verhevigd wordt, omdat *hij die nog van geen einde wist* verre van lichtvoetig is. Tekstbehandeling en plastic van Hendrik Aerts zijn indringend en alles bij elkaar is dit een weliswaar niet erg toegankelijke, maar uiteindelijk toch enerverende voorstelling.

Het is goed dat de monumentale Utrechtse Stadsschouwburg nooit gesloopt is en er in volle glorie nog altijd staat, dat dankzij de kraakbeweging ook het Grand Theatre in Groningen gered is en dat de makers van abhac de gelegenheid krijgen hun artistieke idealen dankzij een huis als dit te verwezenlijken. Schoolvoorbeelden van wat kunst en cultuur ook in minder gunstige economische

tijden kunnen betekenen. Overheidsdienaren die dergelijke verworvenheden afdoen als (links) hobbyisme en die met dat argument hun hand op de portemonnee houden, mag een schrijnend gebrek aan historisch besef worden verweten.

JOS NIJHOF

www.grand-theatre.nl
